

“Trust, but verify”

Het eerste rapport van de Meta Evaluatie Commissie

Kwaliteitszorg Wetenschappelijk Onderzoek

“Trust, but verify”

Het eerste rapport van de
Meta Evaluatie Commissie
Kwaliteitszorg Wetenschappelijk Onderzoek

JANUARI 2007

Inhoud

Inleiding	3
Het gebrek aan zichtbaarheid	3
De onderzoeksuniversiteit	3
De eerste geldstroom	4
Evaluatie als sturings- en verantwoordingsinstrument	5
“Trust, but verify”	6
Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie	7
Plan van aanpak	8
Aandachtspunten	9
Lijst met aandachtspunten voor de bestudering van de evaluatierapporten	18
Leden van de Meta Evaluatie Commissie	19
Instellingsbesluit	20

Inleiding

Sinds de Meta Evaluatie Commissie Kwaliteitszorg Wetenschappelijk Onderzoek medio 2005 met haar werkzaamheden is begonnen, heeft zij mogen genieten van de onbekrompen medewerking en steun van de universiteiten en andere instituten en instellingen, waarvan het wetenschappelijk onderzoek aan externe evaluaties volgens het Standaard Evaluatie Protocol (SEP) is onderworpen. Verzoeken om aanvullend materiaal en nadere toelichting op de ter toetsing aangeleverde evaluatierapporten zijn steeds gehonoreerd. Dit heeft de werkzaamheden van de Commissie en haar secretariaat aanzienlijk vergemakkelijkt. Zij spreekt daarvoor haar erkentelijkheid uit.

Het gebrek aan zichtbaarheid

Het zeer omvangrijke materiaal aan evaluaties waarover de Commissie nu al beschikt, levert een rijk, zij het nog lang niet volledig, palet op van het in ons land verrichte wetenschappelijk onderzoek. Een palet dat in menig opzicht gevarieerder en, in de regel, hoogwaardiger is dan niet-ingewijden in de betrokken disciplines en subdisciplines zouden vermoeden. Het is een verborgen rijkdom waarover bij gebrek aan informatie in de samenleving te weinig bekend is en dat daardoor niet de belangstelling en waardering krijgt die het verdient.

Het oplichten van de korenmaat, waaronder dat licht te zeer verborgen blijft, is nodig. Immers, activiteiten die niet worden gezien, lijken niet te bestaan. Dat geldt ook voor het wetenschappelijk onderzoek. Hier ligt een taak die de verantwoordelijke organisaties zich moeten aantrekken.

De onderzoeksuniversiteit

Ook al is het overzicht waarover de Commissie beschikt nog onvolledig, het laat wel enige algemene opmerkingen toe. Om te beginnen de vaststelling dat onze universiteiten nog steeds instellingen zijn waarin wetenschappelijk onderwijs en onderzoek aan elkaar complementair zijn. Op de kwaliteit van “onderzoeksuniversiteit”, bij ons een traditie, kunnen wij niet zuinig genoeg zijn. De symbiose van onderwijs en onderzoek verrijkt het onderwijs en prikkelt de wetenschappelijke belangstelling van de studenten als onderzoekers in spé. Doordat zo wetenschappelijk talent de kans tot ontplooiing krijgt, kan de continuïteit van het onderzoek worden veiliggesteld.

Nu het wetenschappelijk onderwijs geleidelijk in een continentale of zelfs mondiale context wordt aangeboden – getuige de talrijke "rankings" van universiteiten en onderdelen daarvan, in de vakpers en zelfs daarbuiten – komt de meerwaarde van de onderzoeksuniversiteit steeds pregnanter naar voren. De universiteiten die in hogere regionen van de vergelijkende waarderingen zijn te vinden, zijn zonder uitzondering onderzoeksuniversiteiten. Universiteiten die de ambitie hebben talent uit het buitenland aan te trekken, zullen daarbij de kwaliteit van onderwijs en onderzoek gelijkelijk tot gelding moeten kunnen brengen. De aanwezigheid van gereputeerde onderzoeksuniversiteiten is een noodzakelijke voorwaarde voor de verwezenlijking van de ambitie "kennisland" te worden.

Veel van het universitaire onderzoek is fundamenteel of basisonderzoek waarbij de verdieping en verbreding van het inzicht en kennis centraal staan. Onderzoek waarbij het directe maatschappelijke rendement niet voorop staat, maar dat toch de inzichten levert die naderhand van wezenlijke betekenis blijken voor de bloei en stabiliteit van de samenleving. Het basisonderzoek vormt de onderzoekers die later kunnen dingen naar projecten en opdrachten in het zogeheten tweede en derde geldstroom onderzoek. Als het basisonderzoek niet meer de nodige cohorten van veelbelovende onderzoekers kan leveren, ontvalt op den duur ook de grondslag aan het meestal meer rechtstreeks op de maatschappelijke vraag gerichte onderzoek in die geldstromen. Er bestaat dan ook een onmiskenbare samenhang tussen een netwerk van hoogwaardige onderzoeksuniversiteiten en de onderzoeksinstituten die in het verband van NWO en de KNAW opereren. De rol die NWO moet vervullen bij de verdeling van de middelen voor het tweede-geldstroomonderzoek, veronderstelt ook een aanbod van hoogwaardige en veelbelovende onderzoeksprojecten uit de universitaire wereld. Hierover tenslotte: zou Nederland als "kennisland" elders ernstig worden genomen zonder sterke onderzoeksuniversiteiten waar gereputeerd, fundamenteel onderzoek wordt verricht?

De eerste geldstroom

Uit de onderzochte evaluatierapporten blijkt dat in een aantal disciplines het fundamenteel wetenschappelijk onderzoek voor een belangrijk deel, in sommige disciplines zelfs geheel of vrijwel geheel, wordt gefinancierd uit de zogeheten eerste geldstroom. De zorg die in het dit voorjaar verschenen rapport van de commissie Chang werd uitgesproken over de omvang van de eerste geldstroom, wordt in menig opzicht bevestigd in de lectuur van de evaluatierapporten, waarin de

– vaak uit het buitenland afkomstige – beoordelaars regelmatig hun zorg uitspreken over de continuïteits-perspectieven van op zichzelf goede, of zelfs heel goede, onderzoeksgroepen. Groepen, die in omvang onder een kritische grens dreigen te komen of die daardoor genoodzaakt worden meer derde geldstroom te genereren met alle gevolgen van dien, of waar, bij gebrek aan middelen, niet kan worden voorzien in de vacatures door eminente onderzoekers. Problematisch is het beeld niet zelden bij de heel grote faculteiten, waar de onderwijslast de voor het onderzoek beschikbare capaciteit wegdrukt. Het resultaat is dan op zijn best een grote productie van academici, die door een onvolkomen wetenschappelijke training, aan een loopbaan als onderzoeker niet toekomen.

In het licht van deze al zichtbare sleetsheid en verschraling acht de Commissie een structurele investering in het basisonderzoek, de infrastructuur voor ons land als “kennisland”, noodzakelijk. Met opzet is hier de term structureel gehanteerd, omdat met de opbouw en de versterking van excellente onderzoeksgroepen met een grensoverschrijdende reputatie tenminste een half decennium is gemoeid.

Voor de legitimatie van het inhoudelijk gerechtvaardigde verlangen tot verruiming van de eerste geldstroom is het wel van vitaal belang dat de universiteiten de besteding van de middelen, die zij uit die eerste geldstroom ontvangen, transparant maken. Zij moeten kunnen waarborgen dat een aanvulling ervan, met het oog op de versterking van de onderzoeksbasis, niet weglekt naar andere bestemmingen. Zij dienen voorts in te staan voor de kwaliteit van hun onderzoek.

Evaluatie als sturings- en verantwoordingsinstrument

De periodieke interne en externe evaluatie van het wetenschappelijk onderzoek volgens het SEP heeft een tweeledige doelstelling. Het is een instrument voor de onderzoekssturing, doordat het inzicht geeft waar een onderzoeksgroep in kwalitatief opzicht staat en of het onderzoek aan de ermee beoogde ambitie voldoet. Het ligt dan ook voor de hand dat iedere evaluatieronde wordt afgesloten met een standpunt van het verantwoordelijke bestuur dat de consequenties uit de bevindingen van het evaluatierapport trekt. Zo kunnen de periodieke evaluaties bijdragen tot kwaliteitsverbetering, waar nodig, of tot de versterking van onderzoeksgroepen die zich hebben bewezen.

Het is ook een instrument waarmee universiteiten en andere onderzoeksinstellingen verantwoording kunnen afleggen over de besteding van de hun ter beschikking gestelde middelen. Door het onderzoek waarvoor zij de verantwoordelijk-

heid dragen te onderwerpen aan het kritische oordeel van onafhankelijke experts, wordt de verantwoording van publieke bestedingen voor het wetenschappelijk onderzoek in Nederland nog extra versterkt.

“Trust, but verify”

In Nederland kenmerken de betrekkingen tussen de wereld van de wetenschap en die van de politiek en bestuur zich niet door hartelijkheid, maar meer door wederzijds wantrouwen en misprijzen.

Aan de ene kant de frustratie dat van overheidswege regelmatig initiatieven worden genomen om de kwaliteit van het wetenschapsbedrijf te verbeteren, die onder de noemer “verbetering van het wetenschappelijk rendement” naderhand vooral blijken neer te komen op het herschikken van het onderzoek naar economisch kansrijke of maatschappelijk relevant geachte gebieden. Dergelijke interventies kunnen tot gevolg hebben dat in minder aansprekende wetenschapsgebieden de mogelijkheden om goed onderzoek te bedrijven kleiner worden of zelfs wegvallen, met alle voor de hand liggende consequenties voor de kwaliteit van het onderwijs. De overheid als financier en opdrachtgever neemt dit veel minder scherp waar – of neemt het zelfs voor lief – dan de onderzoekers die er de gevolgen van ondervinden.

Aan de andere kant het ongeduld over de gepercipieerde inertie van het wetenschapsbedrijf dat blind lijkt te zijn voor hetgeen in politicus belangrijk wordt gevonden en dat, bovendien, niet of nauwelijks inzicht lijkt te willen geven in de omvang, samenstelling en kwaliteit van zijn productie. Ongeduld dat ook wordt veroorzaakt, doordat de termijnen waarbinnen de overheid resultaten van haar optreden wil zien en de tijd die nodig is voor het opzetten van hoogwaardige onderzoeksgroepen die internationaal aansprekende resultaten boeken, niet sporen.

Deze stroefheid in de betrekkingen over en weer is riskant. Zij staat een totstandkoming van het voor de toekomst van ons land zo noodzakelijke hoogwaardige onderzoeksklimaat in de weg. De sfeer van wederzijds wantrouwen zal moeten omslaan in één van wederkerig vertrouwen. Voorwaarden daarvoor zijn dat de politieke en bestuurlijke context de specifieke condities voor goed wetenschappelijk onderzoek onderkent en in zijn interventies respecteert én dat het wetenschapsbedrijf laat zien dat het naar zijn beste vermogen de haar ter beschikking gestelde middelen aanwendt voor het leveren van aansprekende prestaties. “Trust” is, kortom, een noodzakelijke voorwaarde voor een aantrekkelijk en stimulerend

onderzoeksklimaat, dat talent weet vast te houden en aan te trekken. Daartoe kunnen kritische, in onbevangenheid en onafhankelijkheid uitgevoerde evaluaties van het onderzoek bijdragen.

Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie

Tenslotte nog een opmerking over de in het SEP gevraagde beoordeling van de maatschappelijke relevantie. Daarmee wordt, zo is het de Commissie gebleken, bij veel evaluaties wat ongemakkelijk omgesprongen. Dat is niet onbegrijpelijk. Inderdaad, naarmate het onderzoek meer toepassingsgericht is, blijkt de maatschappelijke of economische betekenis ervan makkelijker te omschrijven. Zo komt in de vraag van particulieren en overheden naar het zogeheten derde geldstroomonderzoek, het maatschappelijke belang ervan veelal tot uiting in de betekenis die de opdrachtgevers eraan hechten. Bij veel van het onderzoek dat in technische disciplines en gammadisciplines wordt verricht, is dat het geval. Daarnaast wordt echter in de alfa- en bètadisciplines veel onderzoek gedaan, waarvan de maatschappelijke betekenis heel moeilijk in concreto valt te omschrijven. Is het leveren van een sluitend bewijs van de stelling van Fermat of het ontcijferen van het vroeg Minoïsche lineair B schrift maatschappelijk relevant? Nee, indien men een direct verband wil leggen met een kwantificeerbare economische opbrengst. Ja, indien men zich realiseert dat de welvaart en stabiliteit van de moderne open samenleving uiteindelijk berusten op de inzichten die zij verwierf door wetenschappelijk onderzoek dat, door nieuwsgierigheid gedreven, de grenzen van ons weten aftast en verlegt. Samenlevingen die daartoe ruimte en stimulans bieden, scheppen een maatschappelijk klimaat dat talent prikkelt en aantrekt. Zo'n klimaat stimuleert een welvaarts groei.

In groter, continentaal en mondiaal verband, heeft een land dat ruimte biedt aan het basisonderzoek een profiel dat het aantrekkelijk maakt voor de vestiging van onderzoekers van elders, ook als zij zich vooral met meer toegepast "maatschappelijk relevant" onderzoek bezig houden. Uiteindelijk moeten we ons realiseren dat een breed wetenschappelijk discours, op hoog niveau gevoerd, mede de culturele grondtoon van een samenleving bepaalt.

Daarom biedt in de ogen van de Commissie een goede omschrijving van de wetenschappelijke relevantie van het onderzoek ook inzicht in de maatschappelijke waarde ervan.

Plan van aanpak

De Commissie heeft de eisen die zij stelt aan de externe evaluatie van het wetenschappelijk onderzoek volgens het SEP uitgewerkt in twaalf aandachtspunten die zij als toetsstenen heeft gehanteerd. Wat ruw samengevat beogen die aandachtspunten een antwoord te geven op de volgende kernvragen:

- voldoen degenen die de evaluatie hebben uitgevoerd aan de nodige eisen van deskundigheid, onafhankelijkheid en onbevangenheid
- geeft de evaluatie voldoende inzicht in het object en de ambities van het onderzoek, alsmede van het management, de organisatie en de continuïteit van de onderzoeksgroep
- wordt het onderzoek geplaatst in een nationaal en internationaal kader
- zijn de kwaliteitsoordelen voldoende gemotiveerd en worden deze door de feitelijk bevindingen van beoordelaars gestaafd
- mondt de evaluatie uit in duidelijke aanbevelingen
- welk gevolg geven de voor het onderzoek verantwoordelijke instanties aan de aanbevelingen

Bij een positief antwoord op deze kernvragen kan worden aangenomen dat de evaluatie voldoet als instrument voor het onderzoeksmanagement (de sturingsfunctie) als bron van informatie over en inzicht in het gepleegde onderzoek (de legitimatiefunctie) en als middel voor het afleggen van verantwoording (de vertrouwenscheppende functie).

De Meta Evaluatie Commissie heeft in 2006 de volgende activiteiten ontplooid:

- Het bestuderen van 36 evaluatierapporten uit 7 disciplines: Medicijnen, Computerkunde, Bouwkunde, Letteren, Sociale Geneeskunde, Farmacie en Fysica
- Gesprekken met 13 universiteiten, NWO en KNAW
- Gesprekken met verschillende ministeries en instanties
- Bijeenkomst met besturen van de universiteiten, NWO, KNAW en VSNU
- Bijeenkomst met ambtelijke coördinatoren
- Het vervaardigen van een aandachtspuntenlijst (bijlage 1), gedestilleerd uit de bestudeerde rapporten.

Deze aandachtspuntenlijst (bijgevoegd) heeft als leidraad gediend voor de diepgaandere bestudering van 22 rapporten. De Commissie heeft bij haar toetsing aan

de twaalf aandachtspunten strikte maatstaven gehanteerd. Zij geven aanleiding tot hier en daar kritische constatering en aanbevelingen. Zij acht deze opvatting van haar opdracht nodig om bij voorbaat de gedachte weg te nemen dat de wetenschapsbeoefening in Nederland niet in staat zou zijn zelf haar niveau te bewaken en te verbeteren.

Aandachtspunt 1

GEZAMENLIJKE DISCIPLINE-EVALUATIE VERSUS EVALUATIE VAN EEN AFZONDERLIJK ONDERZOEKSINSTITUUT

De opstellers van het Standaard Evaluatie Protocol (SEP) hebben de bewuste keuze gemaakt de instellingen de vrije hand te geven hoe zij hun evaluaties wilden inrichten. De voorheen verplichte beoordelingen van een discipline in z'n totaliteit (de z.g. VSNU-discipline-beoordelingen) werd daarmee een optie. Deze vrije keuze is breed benut.

Er is een waaier van soorten evaluatierapporten ingediend: een gehele discipline, een gedeelte van een discipline van één of meerdere universiteiten, een cluster van onderzoeksgroepen onder een facultaire koepel, en aparte onderzoeksinstituten.

Ook werden rapportages van onderzoekscholen ingediend – bedoeld voor een accreditatie door de Erkenningscommissie Onderzoekscholen (ECOS) – die niet altijd in overeenstemming met de richtlijnen van het SEP zijn geformuleerd.

Het is de Commissie bekend dat voor bijvoorbeeld de accreditatie van onderwijs en voor fondsverwerving anders getinte evaluaties worden gevraagd.

De vrijheid de eigen onderzoekseenheid van beoordeling te kiezen is goed werkbaar gebleken.

De Commissie dringt er echter met klem op aan om de stapeling aan anders getinte evaluaties drastisch te saneren.

Aandachtspunt 2

DE DOELSTELLING VAN HET ONDERZOEK
DE AMBITIE VOOR DE KOMENDE ZES JAAR
HET ORGANISATORISCHE KADER EN DE RANDVOORWAARDEN WAARBINNEN HET
ONDERZOEK UITGEVOERD WORDT

Vernieuwing, aanpassing en verbetering van zowel het onderzoek inhoudelijk als het kader waarin dat plaats vindt, is een cybernetisch proces. Dat proces is alleen inzichtelijk te krijgen als ook prospectief beschreven wordt waar men op uit is, zeker als het gaat om het bedrijven van onderzoek dat per definitie een longitudinaal karakter heeft. Uit de contacten met de instellingen blijkt dat zij zelf ook duidelijk gericht zijn op vernieuwing en verbetering van hun onderzoek. Daarin past een andere cultuur: een cultuur waarin de onderzoeksgroepen zelf aangeven waar zij nu staan, wat hun doel is en hoe zij zichzelf over 5 jaar willen positioneren.

Vanzelfsprekend behoort daar een tijdpad bij en een beschrijving van de benodigde menskracht, geld en infrastructuur.

De beschreven doelstellingen die in de zelfevaluaties werden aangetroffen zijn breed, algemeen, vaag en retorisch, soms alleen organisatorisch en nauwelijks inhoudelijk: “excellent, interdisciplinair, internationaal, fundamenteel, translationeel”.

In de doelstelling dient aangegeven te worden:

- *Het object van onderzoek*
- *Het niveau waarop het onderzoek uitgevoerd wordt*
- *Het kader en de randvoorwaarden waarbinnen men het onderzoek wil uitvoeren*

Een helder omschreven doelstelling is ook relevant omdat men daarmee de criteria aangeeft waarop men geëvalueerd wil worden. Is dat internationaal excelleren in fundamenteel onderzoek (Hogere Energiefysica), internationaal excelleren in toegepast onderzoek (Bouwkunde), of nationaal excelleren in maatschappelijk relevant onderzoek (Sociale Geneeskunde, Rechten)? Betreft het een mono- of een multi/interdisciplinaire aanpak (biomedische instituten)?

De doelstelling moet leidend zijn bij het aanzoeken van PRC leden. Zo kan men voorzien in een adequate op meerdere dan wel specifieke expertise samengestelde commissie.

De ambitie wordt lang niet altijd beschreven en daarmee de benodigdheden om die ambitie te realiseren ook niet. Zo er wel duidelijke ambities zijn, worden deze niet vergezeld van een duidelijk kader en randvoorwaarden in termen van menskracht, tijdpad, geld en infrastructuur.

De Commissie beveelt de beschrijving van een uitgewerkte ambitie, voorzien van kader, randvoorwaarden en tijdpad, nadrukkelijk aan. Een voorbeeld: “de ambitie binnen 5 jaar wereldleider op het terrein van kankeronderzoek m.b.v. genomics te worden”.

Aandachtspunt 3

REACTIE EN STANDPUNT VAN HET VERANTWOORDELIJKE BESTUUR

De Commissie heeft geen inzage gehad in de bestuursstandpunten. Een uitzondering is de KNAW die deze vertrouwelijk ter beschikking stelt.

De Commissie zou graag standaard de bestuursstandpunten van de instellingen over de evaluatierapporten ontvangen.

Aandachtspunt 4

DE CONSEQUENTIES VAN DE VERRICHTTE EVALUATIE

Aangenomen wordt dat de instellingen zelf de nodige consequenties verbinden aan de evaluaties. De Commissie wordt van eventuele stappen en maatregelen echter weinig op de hoogte gesteld.

Doordat de informatie over de wijze waarop het bestuur van de instellingen vervolgt geeft aan de evaluaties grotendeels ontbreekt, heeft de Commissie haar taak “de implicaties van de evaluaties op het bestuur en beleid van de instellingen te bezien en te beoordelen” niet naar behoren kunnen vervullen. Daarmee ontbreekt het noodzakelijke inzicht in de sturende functie van de evaluaties.

Aandachtspunt 5

INZICHTELIJKHEID VAN DE ORGANISATORISCHE CONTEXT EN HET BESTUUR VAN DE GEËVALUEERDE EENHEID/EENHEDEN

In de zelfevaluaties wordt goed aangegeven wat de context van de geëvalueerde onderzoeksgroepen binnen de eigen instellingen is. Ook wordt de participatie in onderzoekscholen duidelijk beschreven.

Wat betreft het management: de meeste rapportages geven wel inzicht in de structuur waarbinnen het onderzoek plaats vindt, maar over de processen van besturing en de stijl van management wordt niet gerept.

De Commissie acht dit inzicht in de organisatie van belang om de continuïteit en levensvatbaarheid van de onderzoeksgroep te kunnen beoordelen.

Aandachtspunt 6

DE ONGANG MET WETENSCHAPPELIJKE EN MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE EN DE RELATIE TUSSEN BEIDE

Uit de beschrijving van maatschappelijke relevantie in de evaluatierapporten blijkt een worsteling van de onderzoeksgroepen en van de Peer Review Committees (PRC's).

Zoals in de inleiding is aangegeven, verdient het aanbeveling om de wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie in onderlinge samenhang te beschrijven. Daarbij zal het in het toepassingsgerichte onderzoek makkelijker zijn om de specifieke maatschappelijke relevantie aan te geven. Bij het grensverleggende fundamentele onderzoek vloeit deze relevantie voort uit de implementatie van de onderzoeksresultaten in maatschappelijke toepassingen.

Het meten van wetenschappelijke relevantie vindt vooral plaats met een bibliometrische analyse van publicaties in toonaangevende tijdschriften. Daarmee wordt geen recht gedaan aan die disciplines – in de alfa- en gammawetenschappen – die publiceren in nationale tijdschriften (Sociale Wetenschappen, Rechten) of daar waar conferentiepapers en ontwikkelde “tools” (Computerwetenschappen) de maat van de relevantie zijn.

Het operationeel maken van de begrippen maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie is voor de Commissie het afgelopen jaar een onderwerp van bestendige aandacht geweest. Deze discussie wordt ook in andere gremia gevoerd. Ofschoon ze haar interne discussie nog niet afgesloten heeft, komt ze tot de volgende voorlopige aanbevelingen:

In de doelstelling zal men wetenschappelijke relevantie op een dusdanige wijze moeten omschrijven dat daarin maatschappelijke relevantie tot uitdrukking komt.

Daarnaast moet men expliciet aangeven welk aspect de kracht en uniciteit van de onderzoekseenheid typeert. Is dat fundamenteel onderzoek (Hogere Energeïfysica), toegepast onderzoek (Architectuur, ontwikkelen patenten), onderzoek naar een maatschappelijke vraag (Sociale Geneeskunde), kennisoverdracht en verspreiding van kennis (handboek, ontwikkeling en implementatie van protocollen, toepassing in het onderwijs), of advisering aan overheid en bedrijfsleven (Sociale Wetenschappen, Farmacie)?

Aandachtspunt 7

DE GELDSTROMEN EN HUN ONDERLINGE SAMENHANG

De bronnen, waarmee onderzoek gefinancierd wordt, geven belangrijke indicaties voor de aard van het geëvalueerde onderzoek en verwachting die men kan hebben voor de continuïteit ervan.

De verschillende hoofdbronnen van financiering worden – voorzover onze kennis reikt – in de beoordeelde zelfevaluaties goed weergegeven. Evenwel in de derde geldstroom ontbreekt gewoonlijk een nadere specificatie van de verschillende afzonderlijke financiers zoals het bedrijfsleven, de Nederlandse Overheid, de Europese Unie, en charitatieve fondsen. Voorzover het gaat om bronnen die in de regel niet tot de derde geldstroom worden gerekend (zoals inkomsten uit licenties, adviezen en dergelijke) ontbreekt specificatie geheel. Daardoor worden deze inkomsten ondoorzichtig.

De Commissie mist eveneens nadere specificaties van de samenstelling van de uit de eerste geldstroom afkomstige middelen. Onderzoekseenheden behoren immers vaak tot verschillende faculteiten en capaciteitsgroepen.

Bij dit onderwerp ontbreekt eigenlijk altijd een perspectief. De verwachtingen en ambities, die men heeft omtrent de verwerving van de geldstromen, worden nauwelijks geëxpliciteerd. Daarmee worden vitaliteit en continuïteit van geëvalueerd onderzoek onzichtbaar. Deze omissie in de zelfevaluatie heeft tot gevolg dat de PRC's onvoldoende houvast krijgen wanneer zij de vitaliteit en toekomstmogelijkheden van het te evalueren onderzoek moeten beoordelen.

Het verdient aanbeveling om in de zelfevaluaties een gedetailleerdere analyse van de verschillende geldstromen te geven, vergezeld van de verwachtingen en inspanningen die men gaat ondernemen in de toekomst.

Aandachtspunt 8

VERMELDING VAN AFSTEMMING EN SAMENWERKING MET VERWANTE ONDERZOEKSINSTITUTEN/DISCIPLINES

Opvallend afwezig in de rapportages én in de zelfevaluaties is de eigen plaatsbepaling in het nationale en internationale onderzoeksveld.

De Commissie merkt hierbij op dat zij geen volledig overzicht over de verschillende onderzoeksterreinen heeft omdat een aantal op die terreinen werkzame instituten en instellingen geen verplichting hebben tot een periodieke evaluatie overeenkomstig het SEP. Dat kan ertoe leiden dat bij de beschrijving van de verschillende onderzoeksvelden belangrijke elementen ontbreken zoals bijvoorbeeld onderzoek dat verricht wordt bij het Nederlands Kanker Instituut (NKI), de Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO) instituten, het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne (RIVM).

De onderzoekseenheid dient de eigen positie in de context van het voor haar relevante onderzoeksveld zelf te omschrijven. Mede op basis daarvan kan de PRC haar oordeel daaromtrent kenbaar maken in de rapportages.

Aandachtspunt 9

DE SAMENSTELLING EN EXPERTISE VAN DE PEER REVIEW COMMITTEE (PRC), MEDE IN RELATIE TOT DE ONDERWERPEN VAN BEOORDELING

Er is geen reden voor de Commissie om opmerkingen te maken over de samenstelling van de PRC's. Wel lijkt de kwaliteit van een rapport samen te hangen met de inzet, expertise en durf van de commissieleden en de wijze waarop men het werk verricht.

De instellingen zelf hebben veelal eigen protocollen voor de instelling van een PRC. De CvB's en directies zijn actief betrokken bij de voorbereiding en de 'site visit'.

De PRC's zijn in merendeel meer gericht op de beoordeling van de wetenschappelijke kwaliteit "an sich" dan op de toepassing van wetenschappelijke kennis. Dat leidt ertoe dat het translationele aspect van het beoordeelde onderzoek minder tot z'n recht komt.

Bij het aantrekken van PRC-leden en bij de formulering van vragen vanuit het verantwoordelijk bestuur moet men rekening houden met de specifieke beschrijving van de doelstelling en aangegeven relevantie in de zelfevaluatie rapporten.

Aandachtspunt 10

VERMELDING VAN EEN BENCHMARK, EEN IJKPUNT WAARAAN DE EVALUATIE DOOR DE PRC WORDT GERELATEERD

Een opvallende omissie is het ontbreken van een benchmark waaraan het te evalueren onderzoek dient te worden getoetst. Die benchmark moet door de voor het onderzoek verantwoordelijke instantie zelf worden gedefinieerd. Bij het ontbreken ervan komen de beoordelingen van de PRC's als het ware in de lucht te hangen en bieden deze de instelling onvoldoende houvast. Zo verliezen de evaluaties een belangrijk deel van hun waarde als beleidsinstrument. Bibliometrische analyses kunnen niet in deze ernstige lacune voorzien.

De Commissie doet de aanbeveling om in het SEP op te nemen dat de onderzoeksgroep zelf hun nationale en internationale benchmark definiëren op basis waarvan de PRC, met zijn eigen kennis van het onderzoeksterrein, een oordeel kan uitspreken en daaraan zonnodig aanbevelingen kan verbinden.

Aandachtspunt 11

DE RELATIE TUSSEN DE CONCLUSIES VAN DE PRC EN DE SCORES. DE EROSIË VAN DE SCORES

Het is opvallend dat de eindscores van de onderzoekseenheden die afzonderlijk gevisiteerd zijn, nooit lager uitvallen dan een vier. Dat wijst op een ernstige erosie van de waarderingscijfers. Als ervan uit gegaan wordt dat de gemiddelde waardering van het onderzoek in Nederland idealiter voldoende moet zijn (dus een drie) is een beoordeling waarin slechts hogere cijfers voorkomen per definitie inflatoir. Dat doet afbreuk aan de vertrouwenwekkendheid van het evaluatie proces. Meer in het bijzonder is het de Commissie gebleken dat de eindscores niet altijd te herleiden zijn tot de waardering van de eronder liggende programma's. Het komt de Commissie voor dat deze tekortkoming samenhangt met het onder het vorige aandachtspunt genoemde ontbreken van duidelijke benchmarks. Immers, indien duidelijke maatstaven ontbreken voor een beoordeling, heeft deze de neiging te gaan zweven, naar de ervaring leert, altijd omhoog.

De Commissie beveelt met klem aan om in volgende evaluatierondes uit te gaan van een realistisch gemiddelde (dat wil zeggen een drie) in combinatie met duidelijke benchmarks waaraan moet worden getoetst. Indien dat nog niet mogelijk is, beveelt de Commissie aan eindscores af te schaffen en het zwaartepunt te leggen bij een gedetailleerde waardering van de afzonderlijke, onderliggende programma's.

Aandachtspunt 12

DE FORMULERING VAN DE AANBEVELINGEN DOOR DE PRC OP GROND VAN EEN TRACEERBAAR OORDEEL

– VISIE OP DE TOEKOMST VAN DE GEËVALUEERDE ONDERZOEKSGROEP(EN)

De traceerbaarheid van het oordeel en daarmee de transparantie is zeer wisselend omdat er een groot verschil bestaat in de werkwijze van de PRC's.

De cijfermatige conclusies zijn wisselend af te leiden uit de argumentatie die daaraan ten grondslag ligt.

In het merendeel ontbreekt een visie van de PRC op de toekomst.

Het eindoordeel en de aanbevelingen van de PRC's dienen, beter dan nu het geval is, herleidbaar te zijn tot opmerkingen en argumenten die in de evaluatierapporten zelf zijn gemaakt met betrekking tot de desbetreffende aspecten van het onderzoek. Van de PRC's mag verwacht worden dat zij zich uitspreken over de toekomstige ontwikkeling van de geëvalueerde onderzoekseenheid in relatie tot het oordeel.

Dit alles overwegende zal de Meta Evaluatie Commissie in 2007 voortgaan met het bestuderen van de haar ter beschikking gestelde evaluatierapporten. Zij zal daar wederom een rapport over uitbrengen

De Commissie verwacht dat haar bevindingen meegenomen worden bij de komende rapportages die zij gaat ontvangen. Mocht zij tot de conclusie komen dat daar in onvoldoende mate gehoor aan wordt gegeven dan zal zij niet schromen betrokkenen daar expliciet op te wijzen.

Bijlage 1

LIJST MET AANDACHTSPUNTEN VOOR DE BESTUDERING VAN DE EVALUATIERAPPORTEN

- 1 Gezamenlijke discipline-evaluatie versus evaluatie van een afzonderlijk onderzoeksinstituut
- 2 De doelstelling van het onderzoek
De ambitie voor de komende zes jaar
Het organisatorische kader en de randvoorwaarden waarbinnen het onderzoek uitgevoerd wordt
- 3 Reactie en standpunt van het verantwoordelijke bestuur
- 4 De consequenties van de verrichte evaluatie
- 5 Inzichtelijkheid van de organisatorische context en het bestuur van de geëvalueerde eenheid/eenheden
- 6 De omgang met wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie en de relatie tussen beide
- 7 De geldstromen en hun onderlinge samenhang
- 8 Vermelding van afstemming en samenwerking met verwante onderzoeksinstituten/disciplines
- 9 De samenstelling en expertise van de Peer Review Committee (PRC), mede in relatie tot de onderwerpen van beoordeling
- 10 Vermelding van een benchmark, een ijkpunt waaraan de evaluatie door de PRC wordt gerelateerd
- 11 De relatie tussen de conclusies van de PRC en de scores. De erosie van de scores
- 12 De formulering van de aanbevelingen door de PRC op grond van een traceerbaar oordeel
  - visie op de toekomst van de geëvalueerde onderzoeksgroep(en)
  - het kader en de randvoorwaarden daartoe

Bijlage 2

LEDEN META EVALUATIE COMMISSIE

De Meta Evaluatie Commissie is als volgt samengesteld:

Prof. mr. L.A. Geelhoed, voorzitter

Prof. dr. H.P.M. Adriaansens

Prof. dr. J.J. Engelen

Mw. prof. dr. ir. L.O. Fresco

Dr. mr. P.W. Kwant

Mw. prof. dr. P.L. Meurs

Prof. dr. A.J.B. Zehnder

Het secretariaat van de commissie zetelt bij de KNAW.

De secretaris van de commissie is mevrouw dr. P.M. Renou.

Het secretariaat wordt gevoerd door mevrouw drs. C.S. Tan.

Koninklijke
Nederlandse
Akademie van
Wetenschappen

NWO

INSTELLINGSBESLUIT META-EVALUATIECOMMISSIE KWALITEITSZORG WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

De besturen van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW), de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en de Vereniging van Universiteiten (VSNU),

gelet op het Standard Evaluation Protocol 2003-2009 for Public Research Organisations,

gelet op het met de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap gevoerde overleg,

BESLUITEN

Artikel 1 Instellingen

1. Er is met ingang van 1 september 2004 een Meta-evaluatiecommissie Kwaliteitszorg Wetenschappelijk Onderzoek, hierna te noemen: de Commissie
2. De Commissie is ingesteld voor een periode van vijf jaren. Voordat deze periode is verstreken wordt door de besturen van KNAW, NWO en VSNU een besluit genomen over het al of niet opnieuw instellen van de Commissie.

Artikel 2 Samenstelling

1. De Commissie bestaat uit ten hoogste zeven leden, waaronder de voorzitter.
2. De leden worden benoemd door het bestuur van de KNAW in overeenstemming met de besturen van NWO en VSNU.
3. De leden worden benoemd voor de duur van de instelling van de Commissie. Bij een benoeming in een tussentijds ontstane vacature geschiedt de benoeming voor de resterende duur van de instellingsperiode van de Commissie.
4. Leden treden af wanneer zij de leeftijd van 70 jaar hebben bereikt.

Artikel 3 Taken

De Commissie heeft de volgende taken:

- a. Het toezicht houden op de uitvoering van de in het Standard Evaluation Protocol omschreven processen van kwaliteitszorg inzake het wetenschappelijk onderzoek dat onder verantwoordelijkheid van universiteiten, KNAW of NWO plaatsvindt. De Commissie ziet er in ieder geval op toe dat: gehandeld wordt overeenkomstig het Standard Evaluation Protocol, de leden van de evaluatiecommissies over de vereiste deskundigheid en onafhankelijkheid beschikken en de rapporten van de evaluatiecommissies aan door beleidsverantwoordelijken te stellen eisen van helderheid van presentatie en kwaliteit van analyse en argumentatie voldoen..
- b. Het vaststellen van de invloed van de rapporten van externe evaluatiecommissies op het beleid en de besluitvorming van universiteiten, KNAW en NWO.
- c. Het evalueren van de werking van het Standard Evaluation Protocol en het doen van aanbevelingen ter verbetering van de doelmatigheid en effectiviteit van de daarin omschreven processen van kwaliteitszorg.

Artikel 4 Informatievoorziening

1. De besturen van de universiteiten, KNAW en NWO dragen er zorg voor dat elk rapport van een evaluatiecommissie (Evaluation Committee) als bedoeld in het Standard Evaluation

Dir/sectr/6631

Protocol, vergezeld van het bestuursstandpunt over dat rapport, uiterlijk een half jaar na het uitbrengen van het rapport ter kennis van de Commissie wordt gebracht.

2. De besturen als bedoeld in het eerste lid dragen onverwijld zorg voor aanvullende informatie die door de Commissie wordt gevraagd.

Artikel 5 Rapportage

1. De Commissie brengt eens per jaar, voor de eerste maal uiterlijk in december 2005, rapport uit van haar bevindingen aan de besturen van de universiteiten, KNAW en NWO, alsmede van de VSNU.
2. Het jaarlijkse rapport van de Commissie wordt door de besturen van KNAW, NWO en VSNU, vergezeld van een verantwoording van de in het eerste lid genoemde besturen over de maatregelen die zij naar aanleiding van het rapport voornemens zijn te treffen, binnen drie maanden na ontvangst van het rapport aan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de staatssecretaris van Onderwijs aangeboden.
3. Het rapport en de verantwoording worden openbaar gemaakt door de besturen van KNAW, NWO en VSNU.

Artikel 6 Werkwijze

1. De Commissie bepaalt haar eigen werkwijze.
2. De Commissie is bevoegd de besturen van universiteiten, KNAW en NWO om nadere informatie en toelichting te vragen over aangelegenheden die zij voor haar taakuitoefening van belang acht.
3. De Commissie is bevoegd om ten behoeve van haar analyses en oordeelsvorming de deskundigheid van andere personen en instanties in te schakelen.

Artikel 7 Secretariaat

1. Het bestuur van de KNAW voorziet in het secretariaat van de Commissie.
2. Het secretariaat is verantwoording schuldig aan de voorzitter van de Commissie.

Artikel 8 Geldmiddelen

1. De besturen van KNAW, NWO en VSNU stellen de jaarlijkse begroting van de Commissie en haar secretariaat vast en voorzien in de benodigde geldmiddelen.
2. De toewijzing van middelen aan de Commissie en de administratie van inkomsten en uitgaven van de Commissie en haar secretariaat geschiedt in overeenstemming met de geldende regels en richtlijnen van de KNAW.
3. Het bestuur van de KNAW stelt de aan de leden van de Commissie toe te kennen onkostenvergoedingen vast.

Artikel 9 Geheimhouding

De leden van de Commissie, de door de Commissie te raadplegen deskundigen, alsmede de medewerker van het secretariaat die bij de uitoefening van hun taak de beschikking krijgen over gegevens waarvan zij het vertrouwelijk karakter kennen of redelijkerwijs moeten vermoeden, zijn, voorzover voor hen niet reeds uit hoofde van ambt, beroep of wettelijk voorschrift ter zake van die gegevens een geheimhoudingsplicht geldt, verplicht tot geheimhouding daarvan, behoudens voorzover enig wettelijk voorschrift hen tot bekendmaking verplicht of uit hun taak de noodzaak tot bekendmaking voortvloeit.

Amsterdam/Den Haag/Utrecht, 16 november 2004

W.J.M. Levelt
president KNAW

P. Nijkamp
voorzitter NWO

E.M. d'Hondt
voorzitter VSNU